

РОЛЬ ІНСТРУМЕНТІВ Е-ДЕМОКРАТІЇ У ПОДОЛАННІ КРИЗИ ПОЛІТИЧНОЇ ДОВІРИ УКРАЇНИ

Ю. О. Колесник, Ю. В. Окуньовська

Анотація. У статті розглянуто сучасний стан впровадження інструментів електронної демократії в Україні та їх роль у подоланні кризи довіри до владних структур. Зокрема висвітлено оцінку користувацького досвіду роботи з державними електронними сервісами, а також вплив е-інструментів на стан корупції в державі, що є однією з основних причин кризи довіри. Особлива увага приділена механізмам взаємодії між громадянами та державою через онлайн-сервіси. Також проаналізовано перешкоди, що стоять перед державою у регулюванні цих інструментів.

Ключові слова: політична довіра, електронна демократія, електронні послуги.

За роки незалежності Україна пережила низку соціально-політичних та економічних криз, які суттєво вплинули на довіру населення до державних інституцій та політичних лідерів. Одним із можливих шляхів до подолання кризи суспільно-політичної довіри варто вважати запровадження електронної демократії (далі е-демократія).

Е-демократія як форма суспільних відносин має свої цілі. Усі вони представлені на рис. 1.

Рис. 1. Цілі е-демократії [3]

Наведений вище рисунок підтверджує думку, що однією з основних цілей е-демократії є довіра. Адже використання е-демократії може допомогти скоротити дистанцію між владою та громадянами, забезпечити більш ефективне використання ресурсів та зробити політичні процеси більш доступними для всіх верств населення через застосування інструментів е-демократії. Однак успішне впровадження таких інструментів вимагає вирішення низки технічних, правових та соціокультурних викликів, що стоять перед українською владою. Тому в ситуації, що склалася в Україні, вивчення та впровадження інструментів е-демократії має велике значення для відновлення суспільно-політичної довіри та покращення врядування.

До того ж сама е-демократія може стати потужним інструментом для зміцнення демократичних процесів у державі. Зокрема, вона може вплинути на прозорість діяльності уряду, залучити громадян до прийняття рішень через онлайн-голосування, петиції та консультації, а також уможливити активну взаємодію між громадянами та урядом через спеціальні електронні платформи.

Впровадження е-демократії відбувається у контексті політики цифровізації держави та стоїть поруч із формуванням системи е-врядування. Тому для більш детального розгляду питання треба розглянути стан впровадження електронних послуг в Україні. Для цього звернемося до даних всеукраїнських опитувань «Думки і погляди населення України щодо державних електронних послуг», проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) у 2022 та 2023 рр. [5, 6].

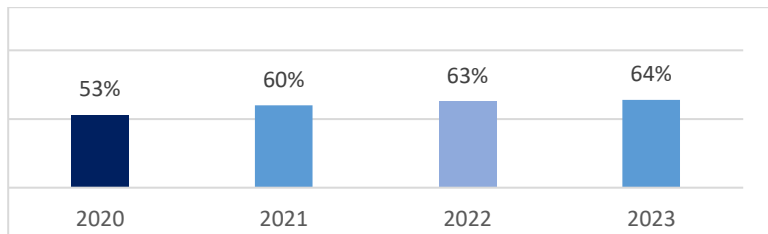

Рис. 2. Користування державними електронними послугами [5, 6]

Згідно з даними, зображеними на рис. 2, можна зауважити, що користувацька активність державними електронними послугами хоч і не стрімко, але покращується з кожним роком. Це може свідчити про зростання рівня зацікавленості громадян у використанні електронних технологій для взаємодії з державними інституціями. До того ж це може бути зумовлено зручністю та швидкістю отримання послуг в онлайн-режимі, що заощаджує час і зусилля громадян. Це припущення також можуть підтвердити результати дослідження.

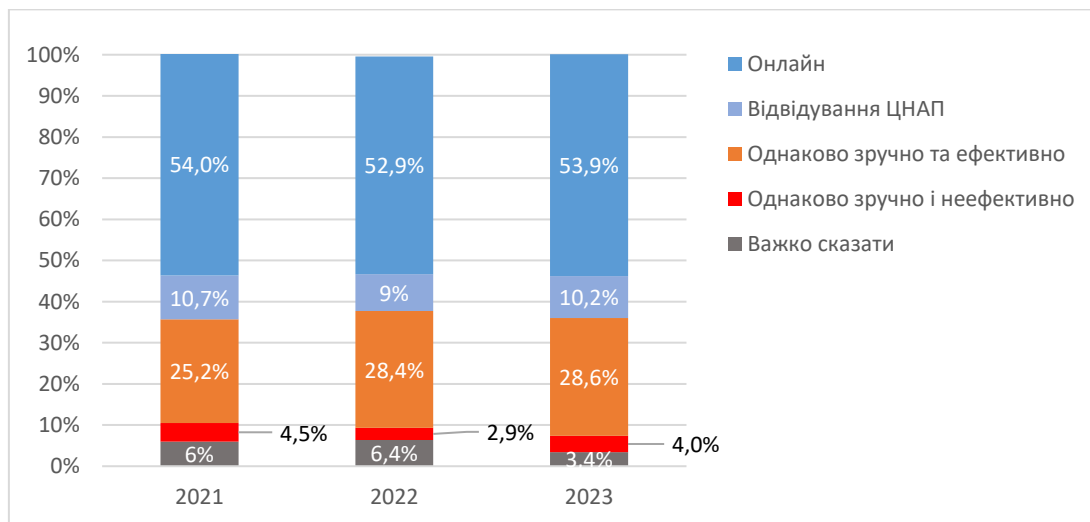

Рис. 3. Який спосіб отримання послуг Ви вважаєте найбільш зручним та ефективним? [5]

Дані, продемонстровані на рис. 3, зазначають, що впродовж 2021–2023 рр. більше 50 % опитаних громадян надали перевагу отриманню послуг онлайн, тоді як лише приблизно 10 % респондентів зазначили, що відвідують ЦНАП для вирішення своїх питань. Це може вказувати на загальну тенденцію до переходу до онлайн-сервісів у сфері надання адміністративних послуг, зокрема через ефективність та широкий доступ до інтернету. Ці причини домінування використання електронних послуг також висвітлені у дослідженнях КМІС.

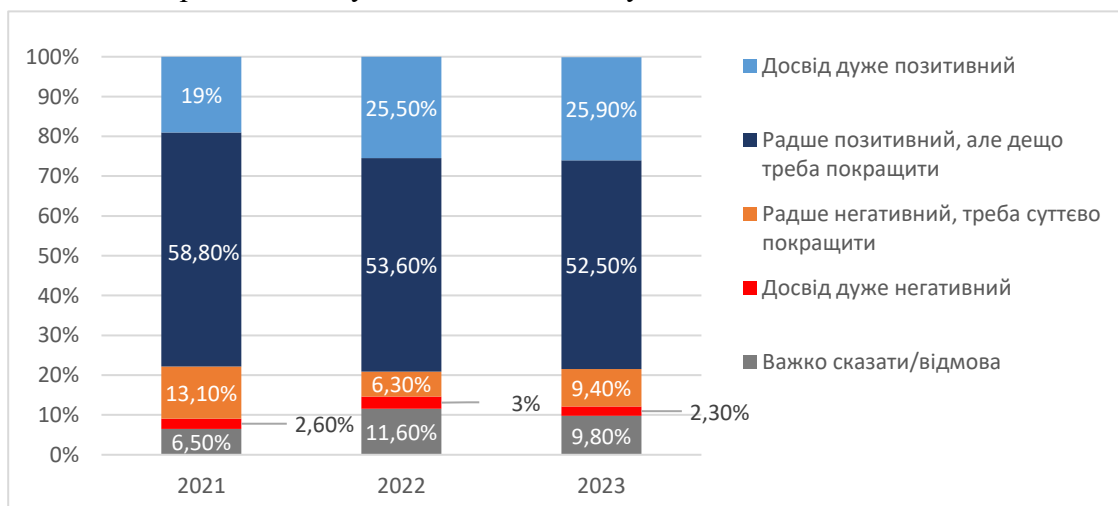

Рис. 4. Як би Ви оцінили власний досвід отримання електронних послуг? [5]

Як можна зазначити, рівень задоволеності ефективністю роботи електронних послуг протягом 2021–2023 рр. демонструє високі показники. У 2021 р. частка респондентів, які оцінили свій досвід як «радіше позитивний» або «дуже позитивний», становила 77 %. До 2023 р. цей показник дещо виріс до 78,4 %. Такі позитивні тенденції можуть вказувати на успішність державної політики у сфері цифровізації та розвитку електронного урядування.

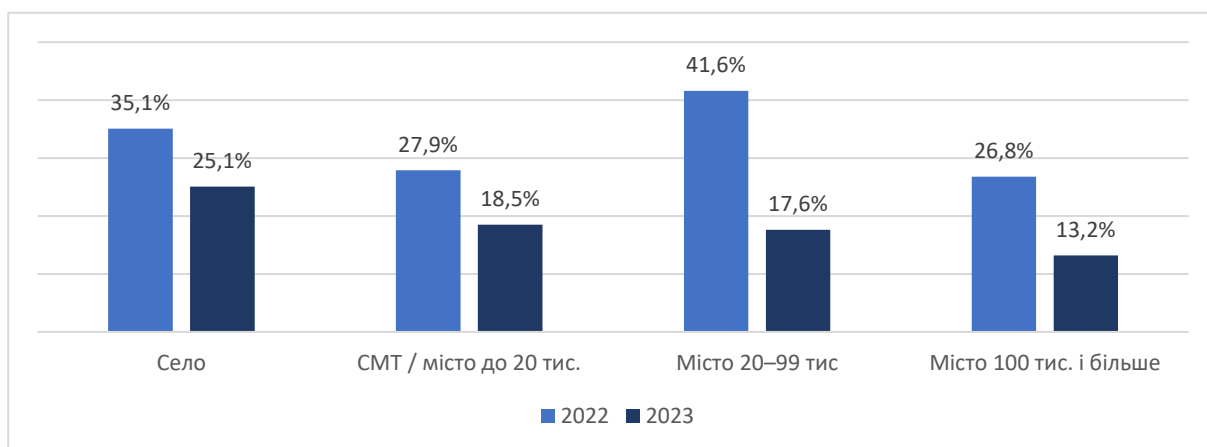

Рис. 5. Місце проживання громадян, які не мають доступу до інтернету [5]

Питання доступу громадян до інтернету є одним із найважливіших під час імплементації цифрових технологій у діяльність органів влади на всіх рівнях. Прийнято вважати, що громадяни з сільської місцевості не мають відповідного обладнання для користування інструментами електронної демократії. Проте, як зазначено на рис. 5, у 2022 р. відсоток громадян, які не мали доступу до мережі інтернет і проживали в містах із населенням 20–99 тис. мешканців, становив 41,6 %, на що на 6,5 % більше користувацького відсотка громадян, які мешкають у селах. У 2023 р. можна відзначити позитивну тенденцію до скорочення частки людей з обмеженим доступом до державних онлайн-послуг: у містах із населенням 20–99 тис. та від 100 тис. – удвічі, у селах та смт – на 10 %.

Також варто розглянути перешкоди, які стоять на шляху громадян до користування е-послугами.

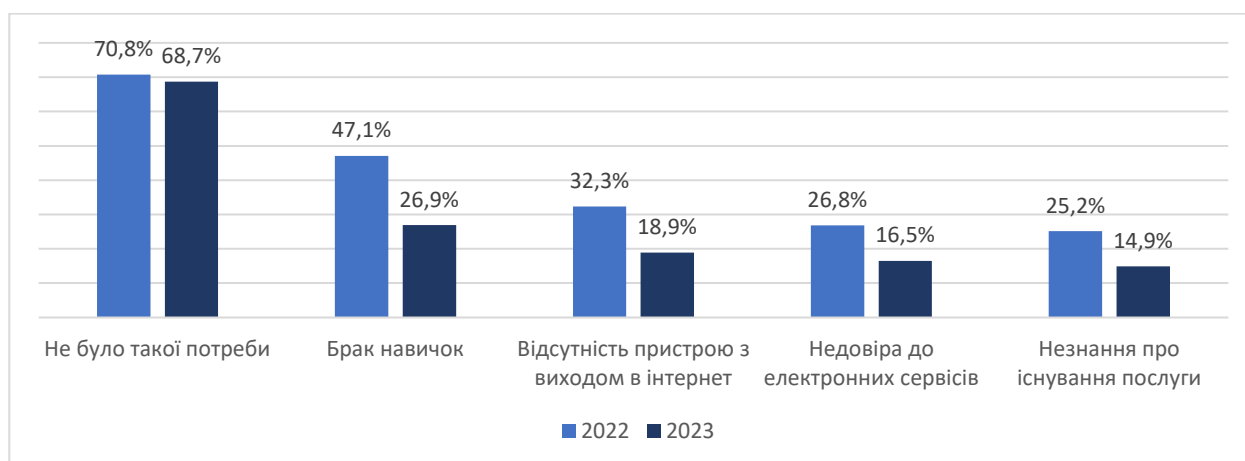

Рис. 6. Чому не користувалися е-послугами протягом останнього року? [5, 6]

Згідно з результатами, поданими на рис. 6, можна зробити висновок, що більшість опитаних громадян, які не користувалися електронними послугами, просто не мали такої потреби. У 2023 р. цей показник становить 68,7 %. Проте також представлені причини, на які владним структурам все ще варто звернути увагу, незважаючи на те, що показники мають суттєву тенденцію до поліпшення, порівняно з 2022 р. Варто зазначити брак навичок (27 %), відсутність пристрою з виходом в інтернет (19 %), недовіру до електронних сервісів (16,5 %) та незнання про існування послуги (15 %).

Розвиток інфраструктури електронних послуг та структурні зміни системи е-врядування позитивно відображаються на участі громадян у процесах е-демократії. Як уже зазначалось вище, інструменти е-демократії слугують провідником у комунікації між громадянами та владою. Ефективне спілкування із суспільно-політичними інститутами впливає також на рівень довіри населення України. Однією з найбільш поширених платформ для таких комунікацій є Офіційне інтернет-представництво Президента України, зокрема розділ електронних петицій.

Таблиця 1

Петиції до Президента [2]

Рік	З відповіддю	На розгляді	Триває збір підписів	Не підтримано
2019	13	1	0	13 200
2020	29	0	0	10 444
2021	19	0	0	8 122
2022	101	4	0	12 948
2023	150	1 046	1 090	3 829

Як можна зазначити, у 2021 р. лише 19 петицій здобули підтримку громадян та відповідь президента, порівняно зі 105 петиціями у 2022 р. Проте у 2023 р. кількість підтриманих петицій зросла до 1 196. Ця значна різниця стає ще більш відчутною, оскільки загальна кількість зареєстрованих петицій у 2023 р. є найменшою за всі попередні роки. А кількість петицій, які отримали відповідь, виявилася найбільшою протягом каденції Володимира Зеленського [2].

Але у відсотковому значенні петиції, на які надали відповідь, не відображають ефективності діалогу між владою та суспільством. До того ж існує практика делегування петиції різним міністерствам, зокрема прем'єр-міністру. Це певною мірою негативно впливає на рівень довіри до владних інституцій.

Варто зауважити і про негативні фактори, що гальмують розвиток е-демократії та е-врядування, це – корупція. Корупція є однією з найвагоміших причин недовіри громадян України до влади. Тому у 2016 р. було введено електронну систему публічних закупівель «Prozorro», де державні та комунальні замовники оголошують тендери на закупівлю товарів, робіт і послуг, а представники бізнесу конкурують за можливість стати постачальниками для держави [1]. Prozorro – це не лише система закупівель, а й важливий інструмент для:

- зміцнення довіри суспільства до влади;
- боротьби з тіньовою економікою;
- стимулювання розвитку бізнесу.

Звичайно, система «Prozorro» не позбавлена недоліків. Трапляються випадки маніпуляцій на тендерах та зловживань з боку учасників і закупівельних організацій. Однак Prozorro значно знизила масштаби корупції у сфері публічних закупівель і стала показовим прикладом реформування державного сектору в Україні.

Важливо продовжувати розвивати та вдосконалювати систему «Prozorro», щоб вона залишалася ефективним інструментом боротьби з корупцією та забезпечення прозорості й підзвітності у сфері публічних закупівель.

Справжнім відкриттям для України та світу став додаток «Дія» [4]. «Дія» – це перша платформа, яка поєднує владу, громадян та бізнес за допомогою системи електронних взаємодій як «знизу – вгору», так і «згори – вниз». За даними опитувань КМІС, найбільше респондентів (51 %) зазначають, що користувались послугами «Дії» протягом 2023 р. [5]. Застосунок дійсно продемонстрував хороші результати роботи, тому все частіше почали обговорювати можливість проведення виборів за допомогою нього. Отже, взяти участь у виборах змогло б більше громадян, а також це сприяло б зниженню рівня фальсифікацій на дільницях. Проте, як показує практика, ні додаток, ні громадяни до цього не готові. У лютому 2024 р. було проведено «Нацвідбір Євробачення-2024», і голосування за представника від України відбувалося за допомогою «Дії». Загалом у застосунку проголосувало за свого фаворита 1 167 176 українців [7]. Така кількість охочих взяти участь у голосуванні спричинила сильний збій, який унеможливив користування програмою аж до наступного дня. До того ж важко відслідкувати прозорість проведення виборів таким шляхом.

Отже, Україна зробила значні кроки в напрямі розвитку електронної демократії, яка відкриває нові можливості для участі громадян у політичному житті країни. Це робить процес управління державою більш прозорим, відкритим та ефективним. Інструменти е-демократії не лише сприяють зміцненню довіри до влади, а й роблять політичний процес більш доступним для всіх верств населення. Електронні інструменти забезпечують швидкий і зручний доступ до інформації та взаємодію з урядом через віртуальні платформи. Більш залучені громадяни означають більш точні та репрезентативні рішення, оскільки різноманітність думок і поглядів стає більш доступною для влади. До того ж електронні інструменти уможливають громадський контроль за політичним процесом, що допомагає запобігти корупції та забезпечити більшу прозорість роботи уряду.

Однак є й певні недоліки. Нерівний доступ до технологій, проблеми безпеки даних і конфіденційності, можливість маніпуляцій і дезінформації, технічні проблеми і збої, а також відсутність особистої взаємодії можуть ускладнити впровадження і використання електронних інструментів у демократичних процесах.

Abstract. The article analyzes the current state of implementation of e-democracy tools in Ukraine and their role in overcoming the crisis of trust in government. In particular, the author assesses the user experience of working with state electronic services, as well as the impact of e-tools on the state of corruption in the country, which in turn is one of the main causes of the crisis of trust. Particular attention is paid to the mechanisms of interaction between citizens and the state through online services. The author also analyzes the obstacles faced by the state in regulating these instruments.

Keywords: political trust, e-democracy, electronic services.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Prozorro. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Prozorro> (дата звернення: 06.03.2024).
2. Вікторія Олійник. Почути не всіх. Чому президент Зеленський не реагує на інструмент петицій? Громадський рух «Чесно». URL: <https://www.chesno.org/post/5850/> (дата звернення: 06.03.2024).
3. Грицяк Н. В., Семенченко А. І. Ч. 3: Електронна демократія: основи та стратегії реалізації. *Електронне урядування та електронна демократія*: навч. посіб.: у 15 ч. Ч. 3 / заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. Київ: Москаленко О. М., 2017. С. 26.
4. Дія – Державні послуги онлайн. URL: <https://diia.gov.ua/> (дата звернення: 06.03.2024).
5. Думки і погляди населення України щодо державних електронних послуг. Аналітичний звіт-2023. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-01/undp-ua-e-services-use-omnibus-2023.pdf> (дата звернення: 05.03.2024).
6. Думки і погляди населення України щодо державних електронних послуг. Аналітичний звіт-2022. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-05/e-services-usage-omnibus_ukr.pdf (дата звернення: 05.03.2024).
7. Alyona Alyona та Jerry Neil перемогли у фіналі національного відбору «Євробачення» 2024. *Суспільне культура*. URL: <https://suspilne.media/culture/676388-alyona-alyona-ta-jerry-heil-peremogli-u-finali-nacionalnogo-vidboru-evrobacenna-2024/> (дата звернення: 07.03.2024).

УДК 35.07:005.5(477)(045)

Е-УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ: ДОСВІД УКРАЇНИ

К. А. Кондратьєва, Н. В. Прямухіна

Анотація. Стаття присвячена аналізу е-управління України у сфері публічних фінансів. У науковій розвідці робиться акцент на позитивних аспектах українського досвіду, аналізується наповнення різноманітних цифрових платформ сфери публічних фінансів. Водночас даються рекомендації щодо необхідності подальшого вдосконалення е-управління в контексті сучасних викликів та небезпек, спричинених війною з росією.

Ключові слова: е-управління, публічні фінанси, відкриті дані, війна.

Вступ. У сучасному світі, коли швидкість обміну інформацією та потреба у розширенні прозорості публічної політики є високими, реформи у сфері е-управління та публічних фінансів стають невід'ємною частиною стратегічного розвитку країн. Застосування механізмів електронного врядування у сфері публічних фінансів веде до автоматизації процесів, оптимізації прийняття рішень та підвищенні відкритості діяльності урядових інстанцій. Прозорі та ефективні фінансові системи, підтримані сучасними інформаційними технологіями, сприяють за-